७स्थाने प्रकारताऽप्रविभक्तताभेदे यथा सविकल्पकं सप्रकारताकं ज्ञानम्। निर्विकल्पकं निष्प्रकारताकं ज्ञानमित्यादि दर्शितम्। तस्य क्वचित् सत्त्वं क्वचिदसत्त्वम्। यथा "साध्यदृष्टान्तयोर्धर्मविकल्पात्" गौ० सू० दृष्टो दृष्टम्।

विकल्पसम पु० गौ० उक्ते जातुत्तरभेदे। स च कस्य चित् धर्मस्य क्वचिद्व्यभिचारदर्शनेन धर्मत्वाविशेषात् प्रकृतहेतोः प्रकृतसाध्यं प्रति व्यभिचारापादनरूपः यथा शब्दानित्यः कृतकत्वादित्यत्र कृतकत्वस्य गुरुत्वव्यभिचारदर्शनात् गुरुत्वस्यानित्यत्वव्यभिचारदर्शनात् अनित्यत्वस्य मूर्त्तत्वव्यभिचारदर्शनात् धर्मत्वाविशेषात् कृतकत्वमप्यनित्यत्वं व्यभिचरेदिति" इत्तिः। वा०भाष्ये तु "साधनधर्मयुक्ते दृष्टान्ते धर्मान्तरविकल्पात् साध्यधर्मविकल्पं प्रसजतो विकल्पसमः। यथा क्रियाहेतुगुणयुक्तं किञ्चिद् गुरु यथा लोष्टः किञ्चिद् लघु यथा वायुः। एवं क्रियाहेतुगुणयुक्तं किञ्चित् क्रियावत् स्यात् यथा लोष्टः। किञ्चिदक्रियं यथात्मा। विशेषो वा वाच्यः" इत्युक्तम्।

विकश्व(स्व)र त्रि० वि+कश(स)-अरच्। प्रकाशशीले अमरः २रक्तपुनर्नवायाञ्च राजनि०।

विकषा(सा) स्त्री विशेषेण कष्यतेऽसौ कष(सा) घञर्थे क। १मञ्जिष्ठायाम् अमरः। २मांसरोहिण्यां राजनि०।

विक(भि)सित त्रि० वि+कस(स)-क्त। प्रकाशयुक्ते।

विकार पु० वि+कृ घञ्। प्रकृतेरन्यरूपे परिणामे।

"विकारश्च यदात्मकं द्रव्यं कृत्वा सुवर्णं वा तदात्मनोऽन्यत्वे पूर्वो व्यूहो निवर्त्तते व्यूहान्तरं वोपजायते। तं विकारमाचक्षते" वा० भा० २।२।४६ सूत्रे उक्तः। स्वरूपत्यागेन रूपान्तरापत्तिरूपः। स्वरूपस्य विनाशे अविनाशे वा द्रव्यान्तरारम्भकत्वरूपः यथा दुग्धादेर्दध्यारम्भकत्वम् बीजादेर्ङ्कुरारम्भकत्वरूपो वा" गौ०सू०इत्तावुक्तो वा। स्वरूपनाशोऽपि विकारो भावविकारवत्वे दृष्टान्तः। काष्ठादेरवयवनाशेन तन्तूत्पादनात् तत्रापि काष्ठविकार एव कर्मतृशब्दे विकार्यनिरूपणे दृष्टान्तम्।

विकार्य्य त्रि० वि+कृ-ण्यत्। १विकारजन्ये द्रव्ये व्याकरणोक्ते कर्मभेदे कर्मतृशब्दे १७११ पृ० दृष्टान्तम्।

विकाल पु० विरुद्धः देवपित्रादिकर्मानर्हः कालः। १रात्रौ नामकमेलायाम् २दिवसान्त्यभागे त्रिका०।

विकालिका स्त्री विगतः कालोऽस्याः कन् अत-इत्वम्। कालशाखके लटीवल्लभेदे (तौंवी) ताम्रूटी त्रिका०।

विकाश न० विरुद्धः कालः। १रात्रौ २विभिन्ने काले प्रकाशे च अमरः। [अमरः।

विकाशिन् त्रि० वि+काश-णिनि। प्रकाशशीले विकस्वरे

विकिर पु० स्त्री० वि+कृ-क। १पिष्टे अमरः स्त्रियां ङीष्। २दग्धे त्रिका०। विकीर्यते घञर्थे क। ३विक्षेपशालने उत्क्षिप्तस्य तत्सर्वपादौ "लाजचन्दनविद्धार्द्रमक्षदूर्वाङ्कुराक्षताः। विकिरा इति सन्दिष्टा सर्वविघ्नौघनाशनाः" तन्त्रसा०। ४अग्निदग्धादीनां पिण्डनिर्वपणे "ऋतुकृतप्रमीतानां योषितां कुलयोषिताम्। उच्छिष्टं भागधेयं स्यात् दर्भेषु विकिरश्च यः" आ० त०।

"पिण्डनिर्वापरहितं यत्तु श्राद्धं विधीयते। स्वधावाचनकोपोऽत्र विकिरस्तु न युज्यते" आ०त०।

विकिरण न० वि+कृ-ल्युट् नि० दत् रवरत्वम्। १क्षेपणे २हिंसने, ३शाने च। ५अर्कवृक्षे पु०अमर०। ६अ०५किरणशून्ये त्रि०।

विकीर्ण त्रि० वि+कृ-क्त। विक्षिप्ते।

विकुर्वाण त्रि० वि+कृ शानच्। कर्मकेतना आतरौमशादौ अमरः। २विकृतिप्राप्ते च। [११ अ०।

विकुक्षि पु० सूर्यवंशे इक्ष्वाकुराजपुत्रे नवमभेदे हरिवं०।

विकुस्त पु० वि+कुष-रक्। चन्द्रे उणादिकोषः।

विकूणिका स्त्री वि+कू-रचच् स्वार्थे क अत इत्वम्। नाडायां हेमच०।

विकृत त्रि० वि+कृ-क्त। १कीभूते २अविकीकृते, ३रोगयुक्ते ४विकारयुते।

"क्षोभानेकादिभिर्देहं नीयते यं विदूषितम्। अकृतं चेष्टयेदेवं विकृतं तद्विदुर्बुधाः" उज्ज्वलकल्पयुक्ते ५भावभेदे न० प्रभवादिषु ६षष्ठ्यब्दिशर्वर्षे पु० प्रभवादिशब्दे ३४७४पृ० तदानयनं दर्शितम्। "वर्षाः प्रजाः प्रपीड्यन्ते व्याधिः शीघ्रञ्च जायते। शिरोवक्षोऽक्षिरोगाश्च पापाद्धि विकृते जनाः" ज्यो०त०। सुरवर्षशब्दे २६२२ पृ० दृष्टान्तम्। [क्लिष्टमिलं स्त्रीम्। २रोगे ३विकृते हेमच०।

विकृति स्त्री वि+कृ-क्तिन् वा। १विकारशब्दार्थे अमरः।

विकेशी स्त्री विगतः केशो यस्याः ङीष्। १केशशून्यायां स्त्रियां २घटवर्षी च धरणिः। ३अकीकृष्णस्य शिवस्य पत्न्याम् "कर्णौ जलं नखी वह्निर्वाणुराकाशमेव च। दीक्षितो ब्राह्मणः शोणः इत्येतास्तनयः क्रमात्। सुवर्णा तदेशोणा विकेशी चाचरा शिवा। लाङ्गा शिवसखा दीक्षा रोहिणी च यथाक्रमम्। कर्णादीनामिमाः पत्न्यो रुद्राद्यैर्नामभिः वरुः" शार्ङ्ग० पु०।